

Prof. E. Zbrake
Kodunacas
Neenunt

20.7.42.

B. V.
TARTE CLINIQUE
BIBLIOTHEQUE

19. juillet 42
262

TARTE

L.A.
17632.

Kodune Testament

KODUNE TESTAMENT

Swedish Diplomat
20.6.42. E. Zbrake

Testament of E. Zbrake
dated 20 June 1942
with Swedish Diplomat

Stud.jur.Elfriede N i r g i

Sisukord:

1. Testamenti aldmõiste ja testamenti liike	4
2. Koduse testamenti ajaloolised arangud	10
3. Koduse testamenti	16
Kodune testament	16
Diplomitöö	25
4. Kodune testament Tall 1928.a. seaduse	28
5. Privilegeritud testament	30
6. Kodune testament Tall 1928.a. seaduse	34

Tartu 1942

Lõpetanud 27. juunil 1942.a.
õigusteaduskonna cum laude.

Sisukord:

	lk.
§ 1. Testamendi üldmõiste ja testamendi liike .	4
§ 2. Koduse testamendi ajaloolisest arengust ..	10
§ 3. Kodune testament BES-s	16
A. Normistik.....	16
B. Üldsätteid.....	18
C. Kodune kirjalik testament.....	25
D. Kodune suuline testament	28
E. Privilegeeritud testament	30
§ 4. Kodune testament TsS 1936.a.eelnõus	34

----- o -----

teiste sõnadega,iga järgmise pärimisaluse alusel saab pärida vaid siis, kui puudub jõuastmelt tugevam pärimisalus, või kui see pole olnud täielik. Erandi sellest jõuastmestikust moodustab sündpärimine, mis toob teatavaid kitsendusi mainitud pärimisaluste kohta.

Kuna pärimislepingut pärimisalusena kaas-

§ 1. Testamendi üldmõiste ja testamendi liike

Aegade jooksul on olnud väga mitmesuguseid aluseid, milliste põhjal toimub pärimisvarade üleminek pärandajalt pärijale. Kaasaegsed pärimisõigused tunnevad üldiselt kolme pärimisalust: 1) pärimislepingut, 2) testamenti ja 3) seadust s.t. pärimist seaduse alusel. Mainitud pärimisalused pole oma jõult ühel tasemel, vaid moodustavad astmestiku, milles esimesel kohal on pärimisleping, teisel kohal testament ning kolmandal kohal seadus s.t. pärimine seaduse alusel. Sellise astenduse mõte seisneb selles, et jõuastmelt tugevam pärimisalus on eelistatud alama astme pärimisaluse ees. Ehk

teiste sõnadega, iga järgmise pärimisaluse alusel saab pärida vaid siis, kui puudub jõuastmelt tugevam pärimisalus, või kui see pole olnud täielik. Erandi sellest jõuastmestikust moodustab sundpärimine, mis toob teatavaid kitsendusi mainitud pärimisaluste kohta.

Kuna pärimislepingut pärimisalusena kaasajal ei tunta siiski mitte kõikjal - peamiselt eksisteerib pärimisleping vaid germaaniõiguslikes maades - on üldiselt sagedamateks pärimisalusteks testament ja seadus. Viimane s.t. seadusjärgne pärimine tuleb rakendamisele siis, kui pärandusjätja ei ole jätnud järele testamenti oma varanduse kohta või kui tema testamentlikud või lepingulised korraldised tunnustatakse kehtetuks. Väljarvatud rooma õigus, kus teatavasti ei võinud olla korraga rohkem kui üks pärimisealus, lubavad kaasaegsed tsiviilõiguse normistikud pärida mitme pärimisaluse põhjal korraga. Näiteks, osa pärandusest saaks testamendijärgsele pärijale, teine osa lepingujärgsele pärijale ja kolmas seadusjärgsele pärijale.

Nii lepingulise kui ka testamendijärgse pärimise aluseks on vastava juriidilise akti: esimesel juhul pärimisleping, teisel juhul testament. Mõisteliselt pärimisleping on säärane leping, mille alusel üks kontrahent teisele või mitu kontrahenti üksteisele annavad tulevikus pärandusõiguse enese järel. Testamendi all mõistetakse seaduslikele nõudeile vastavat isiku surmapuhuks tehtud korraldist (tahteavaldist) oma varanduse kohta.

Pärimislepingust erineb testament juba sellega, et testament on ühekülgne juriidiline akt, s.t. isiku ühekülgne korraldus oma varanduse kohta peale tema surma. Pärimisleping, nagu lepingud üldse, on kahekülgne akt. Testamenti nimetatakse isiku viimseks tahteavalduseks, sest juriidiliselt on kehtiv just isiku viimane korraldus oma varanduse kohta. Viimane tahteavaldus tühistab vastavalt eelmised selle sisulised ja sama jõulised korraldised. See asjaolu on tingitud sellest, et testament kui ühekülgne

juriidiline akt on isiku vabatahte avaldis, mida autor võib igal ajal s u v a l i s e l t ära-
muuta või parandada.

Mis puutub testamendi sisusse, siis on selle tavalisteks osisteks ühe või mitme pärija nimetamine, pärandist ilmajätmine, asepärija nimetamine, legaaside määramine jne. Peale korralduste varanduse kohta, on võimalik avaldada üldse mitut liiki teisi korraldusi: nt. eestkostja määramist, matmiseviisi jne.

Vormisliiselt ei kuulu testament mitte vormivabade aktide liiki. Täiesti vormivaba testamenti ei tunne ükski tsiviilõigus. Tavaliselt iga riigi tsiviilõiguse koodeks näeb ette kindlad reeglid, milledest kinnipidamisest või mitte kinnipidamisest oleneb testamendi kehtivus. Testamendi-järgne pärimine eeldab aga õiguspärast, kehtivat testamenti. Järjelikult, iga testament, et olla kehtiv peab olema toimetatud seadustes määratud kompetentsi pii-rides ja sellekohases protseduuris ning vormiliselt vastama kehtiva õiguse nõudeile. Testamendi vormile rõhu panemine on tingitud peamiselt sellest, et

päranduse saajate mitmekesisiste ~~ja~~ sihtide ja taotluste puhul oleks võimalik hiljem testaatori avaldusi kergem kontrollida, ning testaatori tõelist tahet kindlaks teha. Peale muu annab vormiline toiming üldiselt asjale kindlust ja usutavust.

Testamendi koostamise vormi alusel liigitatakse testamente üldiselt kahte suurde liiki: 1) avaliku ja 2) kodused testamendid.

Avalikud testamendid on sellised, mis koostatakse mingi avalikõigusliku organi, tavaliselt notari poolt. Notari juurde hoiule antud testamendid on üheväärsed avalike testamentidega. Seega avalik testament võib olla kahesugune: esiteks, testaator avaldab suusõnaliselt oma tahet, mille notar kannab vastavasse aktiraamatusse, ja teiseks, testaator koostab kirjaliku testamendi ise või laseb selle mõnel teisel kirjutada ning annab selle notari juurde hoiule.

Kodused testamendid, vastandina avalikele testamentidele koostatakse kodusel teel, ilma avalik õiguslike organite kaasabitaga. Siis tuleb siiski kodust testamenti mõista mitte nii, et seda liiki testamendid peaksid olema just isiku k o d u s

koostatud, vaid olenevalt sellest, et sellise liigituse aluseks on moodus, k u i d a s testament on koostatud, tahetakse selle nimetusega seda liiki testamente, mille saamisel pole kaasa teotsenud avaliköiguslikud organid, vaid vastu säada avalikele testamentidele. Tsiviilõigustealuslikus kirjanduses nimetatakse koduseid testamente sageli ka ¹⁾ privat-ehk era-testamentideks.

Olenedes sellest, et ühel juhul teotseb kaasa avaliköiguslik organ, teisel juhul aga mitte, seisneb erinevus nende õiguslikus jõus. Avaliku testamendi algupärasuse suhtes pole kohtulikku vaidlust võimalik tõsta. Küll aga võib seda tõsta koduse testamendi kohta. Avalike testamentide suhtes saab tõsta aga ainult võltsimise vaidlust. Testament, mida oma vormivigade pärast ei tunnustata avalikuks testamendiks, võib jääda kehtima koduse testamendina, kui ta vastab olulistele vorminõudeile.

---

1) Vt. F. S c h l e g e r b e r g e r, Rechtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht, tuttgart 1938, u. 51

§ 2. Koduse testamendi ajaloolisest arengust.

Primitiivsete rahvaste juures oli üldiselt tundmata testamendi järgne pärimine. Näiteks, Vana-Eesti²⁾ ja Vana-Saksa³⁾ õigused ei tunne testamenti, vaid see on hiljem nii Eesti kui ka Saksa õigusesse - nagu paljudesse teistesse maadessegi - arenenud rooma õigusest. Juba rooma õiguse vanimais allikais, 12. tahvli seadustes (450 a.e.Kr.s.) leiduvad kaas-aegse testamendi alged. Tolleaegset testamenti ise-

---

2) Vt. G. F. B u n g e, "Das liv- und estlandische Privatrecht, Wissenschaftlich dargestellt, II Teil, Dorpat 1839, lk. 335

3) Prof. Dr. jur. Heinrich L a n g e, "Das Recht des Testamentes, Tübingen 1937, lk. 1: "Das alte deutsche Recht kannte keine Verfügung von Todes wegen, weder Erbvertrag noch Testament, in ihm galt der Satz: "Das Erbe geht durch das Blut" (solus deus heredem facere potest non homo). Das Erbrecht wurde vom Familien- und Sippengedanken beherrscht,

loomustab teatav omapära ja pidulikkus. Nimelt toimetati testamenti pidulikult rahvakoosoleku (calatis comitiis) ees. Teatavasti tolleaegne Room koosnes sugukondadest, milliseid võiks vaadelda nagu omaette väikesi riigikesi meie aja mõttes. Pärimine seal ajaloolisest vaatekohast oli sugukonnapea -pater familias'e -võimujärgluse, suveräänsuse ülekandmine.⁴⁾ Varaline element oli kõrvaline asi. Sellest seisukohalt on mõistetav ka roomaõiguse põhimõte : nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere potest s.t. kui on määratud testamendiga pärija, siis ei saa enam pärida seadusjärgselt, vaid kõik läheb vastavalt üle pärijale kes testamendiga oli määratud.

Uhiskondliku elu arenemisega ja sugukonna võimu vähenemisega muutus testament ikka enam ja enam v a r a n d u s e saatuse määramise aktiks, ning lisaks rahvakoosoleku ees toimetatavale testamendile tekib privattestament ehk kodune testament.

---

nicht vom Willen des Erblassers, der Boden scharf von der Fahrhabe getrennt.."

4) Vt. P. Bonfante, Rooma õiguse ajalugu, tõlkinud E. Ein, Tartu 1930, lk. 150.

Esialgne privattestament polnud mitte ühekülgne juriidiline akt nagu tänapäeval, vaid ka heakülgne, tolleaegse ostu-müügi lepingu vormis. Sedaliiki testamenti toimetati mancipatio vormis per aes et libram, mistõttu seda testamenti tuntakse Roomaõigusloos ka nime all testamentum per aes et libram. Testamenti toimetati selliselt, et testaator andis oma varanduse üle näilisele ostjale, perekonna usaldusmehele (familiae emptor) viie tunnistaja ja kaalumehe (libri pens) juuresolekul, ühes korraldusega kuidas sellega peale tema surma toimetada.

Hiljem, peale mancipatio vormi kaotamist rooma õiguses, kaotasid tähtsuse ka perekonna usaldusmehe ja kaalumehe funktsioonid. Nad muutusid tavalisteks tunnistajateks testamendi tegemise juures. Koduse testamendi tegemine pidi toimuma roomaõiguse hilisemate sätete kohaselt seitsme selleks eriti kutsutud pidulikkude tunnistajate (Solinnitätszeugen) vahenditel juuresolekul⁵⁾. Testament võis olla nii suuline kui ka kirjalik.

Kodune suuline testament (testamentum nun-

---

5) Vt. sellekohast lähemat käsitlust De rnb u r g , H. , System des Römischen Rechts, Berlin 1911, lk. 936

cupativum) pidi testaatori poolt olema väljendatud nii, et see oleks täiesti arusaadav kõigile tunnistajatele. Suuline testament jäi suuliseks testamendiks, vaatamata sellele, kui ta ka kohe peale tegemist samade tunnistajate juuresolekul üleskirjutati.

Kirjalik kodune testament pidi olema kirjutatud loetavates kirjatähtedes, olema allakirjutatud tunnistajate poolt ja varustatud viimaste pitsatitega. Testament võis ka varem valmis kirjutatud olla, kas testaatori enda või kellegi teise isiku poolt. Viimasel juhul pidi testaator tunnistajatele avaldama selgelt, et tema poolt esitatud dokument sisaldab tema tõelise viimse tahteavalduse ja on tema enda poolt oma käega alla kirjutatud. Ka tunnistajad pidid testamendile alla kirjutama. Kinninõõritud testament varustati väljaspoolt tunnistajate pitsatitega, millede juurde nad ka veel alla kirjutasid.

Peale koduse testamendi üldise, suulise ja kirjaliku vormi tundis rooma õigus veel teisi koduse testamendi liike, millede juures mõnel juhul

vormi nõuded olid raskendatud, enamal juhul aga kergendatud.

Raskendatud vorminõuetega testamentide hulka kuulus pimeseda kodune testament, mis pidi tehtama tunnistajate juuresolekul suuliselt ja sealsamas kohe üleskirjutatama. Peale tavalise seitsme tunnistaja pidi juures olema veel notar. Juhul, kui notar puudus antud kohas, siis aitas kaheksanda tunnistaja juurdekutsumisest.

Kergendatud vorminõuetega kodused testamendid olid:

1) Katkuajal tehtud testament, kus ei olnud nõutav tunnistajate vahenditu juuresolek;

2) Maal tehtud testament, mille tegemise juures oli küllaldane viie tunnistaja juuresolek;

3) Vanemate poolt laste kasuks tehtud testament. Sel juhul jätkus testaatori oma käega kirjutatud pärijate s.t. laste nimede ja nende osade märkimisest ühes testamendi tegemise kuupäeva tähendamisega. Isegi testaatori allkiri polnud oluline.

4) Sõduri testament. Selle testamendi vormi kasustamine oli lubatud vaid sõdureile sõjakäigu ajal. Sel juhul testaator oli vabastatud tavalise

koduse testamendi vorminõuetest. "ööduandvaks oli ainult testaatori selge tahe, väljendatud ükskõik millisel kujul, peaasi, et ta sisaldas endas testaatori viimse tahte.

Hiliskeskajal, vööraste sissetungimisega Eestisse, toodi Eesti õigusesse kanoonilise õiguse mõjul ka rooma õigusest retsipeeritud testamendi instituut. Kanooniline õigus oli rooma õigusest retsipeeritud testamendi vastavate muudatustega, mis olid kasulikud tolleaegse kiriku huvidele. See tõttu mõnigi roomaõiguslik põhimõte on meile ülekandunud tuhmunult. Teiselt poolt on õiguse areng Eesti maa-alal allunud mitmetele vöörastele ja ebaühtlastele õigustele mis ajaloo kestel meie maal on kehtinud. See tõttu Balti tsiviilõiguse kodifitseerimise ajal kehtis Eestis palju erinevaid norme koduse testamendi kohta ja kehtib ka tänapäeval.

2000-2105 kehtivad mainitud aldsattes ka koduse testamendi kohta.

Normid, mis kehtivad koduseid testamente jagulevad osakorda kahte suurimasse rühma: Eestis

rühm. art. art. 2060-2094 käsitlevad koduseid testamente Liivi-, Eesti- ja Kauramaa maabigustes. Teine rühm art. art. 2095-2105 käsitlevad koduseid testamente erinevates linnabigustes (-liivi linnabigus, Tallinna linnabigus, Niitavi, Paadka ja Friierichsstadti linnabigus) - sama art. 2105 mainib, et Narvas on koduse testamendi vormi suhtes kehtivad samad

§ 3. Kodune testament BES-s.

A. Normistik.

Koduse testamendi kohta käiv normistik esineb BES-e kolmandas raamatus, kolmandas alajaotuses (von der testamentarischen Erbfolge)⁶⁾. Teatavasti BES jaotab testamendid nende koostamise vormi järgi kahte suurde liiki: avalikud ja kodused ehk privat testamendid. Mainitud alajaotuse (Tiitli) art. art. 1981 -2023 korraldavad testamentidesse üldiselt puutuvaid küsimusi. Kuna kodune testament, kui testamendi üks alaliike on eriti käsitatud art. art. 2060-2105 käivad mainitud üldsätted ka koduse testamendi kohta.

Normid, mis käsitlevad koduseid testamente jagunevad omakorda kahte suuremasse rühma. Esimene

---

6) Vt. Liv-, Est- und Curländisches Privatrecht, St. Petersburg 1864.

rühm art.art.2060-2094 käsitlevad koduseid testamente Liivi-, Eesti- ja Kuuramaa maaõigustes. Teine rühm art.art.2095-2105 käsitlevad koduseid testamente erinevates linnaõigustes (Liivi linnaõigus, Tallinna linnaõigus, Miitavi, Baudka ja Frierichsstadti linnaõigus) Samas art.2105 mainib, et Narvas on koduse testamendi vormi suhtes kehtivad samad sätted, millised kehtivad koduse testamendi kohta Liivimaa maaõiguses.

Nii näeme BES-s koduste testamentide⁷⁾ kohta käivas normistikus drastiliselt killustatud olukorda. See killustatud õiguskord, mis meie tsiviilõiguse kodifitseerimisel ajaloolise arenemise produktina üles kirjutati, on kaasajal igasuguse õigustuse ja mõtte kaotanud, esinedes asjatult raskendava tegurina õiguslikus käibes ja kohtute tegeluses tsiviilõiguslike normide rakendamisel.

---

7) Avaliku testamendi tegemise kohta käivad normid on ühtlased peale 1889 a. kohtureformi kogu BES-e kehtivuse territooriumil. Tingitud on see sellest, et avalikkude testamentide tegemisel on tarvilik ametiisikute, notarite osavõtt, ning viimaste tegevus on korraldatud ühtlaselt Notariaalseadusega.

B. Üldsätteid.

Kodune testament BES-e mõttes on seesugune testament⁸⁾, mis tehtud ametisikute osavõtuta testaatori enda poolt, sõprade, tuttavate või muude eraisikute kaasabil või osavõtul.

Koduse testamendi alaliikidena tunneb BES:1) kirjalikku, 2) suulist ja 3) privilegeeritud testamenti. Sealjuures kodust kirjalikku ja suulist testamenti tuleb vaadelda kui koduse testamendi korralisi vorme, kuna privilegeeritud testamendi all mõistetakse erakorralist testamendi vormi, mille kasustamine on tehtud sõltuvaks teatud erakorralisest olukorrast või teatud isikute kategooriast.

Siinkohal tuleb märkida ka asjaolu, et maaõiguste kohta üldsätteid andvaid norme tuleb lugeda käivaks ka linnaõiguste kohta, sest norme, mis ettenähtud Liivimaa, Eestimaa ja Kuramaa maaõigustes, võime vaadelda kui üldreegleid koduste testamentide vormi kohta, kuna linnaõigused neid aluseks võttes teevad vaid teatavaid erandeid.

---

8) BES art. 1981 järgi loetakse Liivi- ja Eestimaaal igat ühekülgselt surmapuhuks tehtud korraldust testamendiks, ükskõik kas see

Koduse testamendi üldiseks tähtsamaks eel-
duseks on asjaolu, et kodune testament kõigis oma
osiseis tuleb testamendi tegijalt ja, et ta sisal-
dab endas testaatori viimse tahte täpsel kujul.
Viimase kindlaks tegemiseks on vajalik art. 2061
kohaselt koduse testamendi tegemise juures vähe-
malt k a h e tunnistaja (Tallinna linnaõiguse piir-
konnas seitsme meessoost tunnistaja) juuresolek.
Tunnistajad peavad olema usaldusväärsed ja taanda-
misele mitte kuuluvad isikud. Kuramaal (art. 2061) ja
samuti Eestimaa linnaõiguses on tunnistajate juu-
resolek testamendi tegemisel ilmtingimata tarvilik,
esinedes seega paratamatu tingimusena. Teiste õigus-
te juures omab tunnistajate instituut testamendi
tegemisel ainult tõendavat otstarvet. Seepärast,
nende õiguste järgi kodune testament omab täit
juriidilist jõudu ka juhul, kui ta on tehtud tunnis-
tajate juuresolekuta, kuid mille juures ei ole kaht-
lust, et see tuleneb testaatorilt ja sisaldab endas
tema viimse tahteavalduse täpsel kujul.⁹⁾

---

ainult osa või kogu varanduse kohta käib.
Kuramaal (art. 1982) igasugused korraldused
surmapuhuks, mis ei sisalda endas otsest
pärija nimetamist loetakse seal koditsilli-
deks.

9) Vt. Bukovski, Svod grazdanskich zakononii,
Riga 1912, Komm. ad. art. 2061.. /

*sjaolu kindlakstegemiseks, kas testament kõigis oma osis on tehtud testaatori poolt, võib kohus peale testamendi tegemise juures olnud tunnistajate ka teisi isikuid ülekuulata, kellele testatoriga peale testamendi tegemist on olnud kõnelusi ja kellele testator hiljem testamendi tegemist on kinnitanud¹⁰⁾.

Testamendi tegemise juurde kutsutud tunnistajad peavad selleks eriti kutsutud olema s.t. testator peab neile teatavaks tegema oma soovi koostada testamenti ja paluma neid olla viimase tegemise juures tunnistajateks (art. 2062). Tunnistajate kutsumise kohta ei ole ettemääratud kindlat vormi. Tunnistajad ei tohi olla testamendi tegemisel juhuslikult sinna sattunud või koguni väevõimuga toodud (art. 2063). Pole ka oluline, kas tunnistajad on testaatori poolt isiklikult, või tema käsul kutsutud. On küllaldane, kui testator testamendi tegemisel kolmandate isikute poolt juurde kutsutud isikute tunnistajaks olemist vaikivalt heakskiidab¹¹⁾

---

lk. 824, kommentaar ad art. 2061 -Vt. ka Dr. Carl Erdmann, System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv-, Est- und Curland, Bd. III, Riga 1892, lk. 176.

10) T. Grünthal, Riigikohtu Tsiviilosa-

Seega, tunnistaja peab olema teadlik testaatori, soovis teha testamenti, ja tema tunnistajaks olemine peab olema vabatahtlik. Järelikult ei saa tunnistajaks olla isikud, kes seisavad testaatori vahenditu võimu all, nagu nt. sõdurid oma ülemuse testamendi tegemisel. Ka koduste teenijate tunnistajaks olemine on küsitav.¹²⁾

Tunnistajad peavad testamendi tegemise ajal olema võimelised tunnistajaks olema. Samuti peab tunnistajail olema täieline selgus testaatori isikust (art. 2063). Art. 2064 loetleb mittevõimelisiks tunnistajateks isikuid, kes esiteks, oma kehaliste ja vaimliste puuduste pärast ei ole võimelised aru andma ja arusaama sellest õigustoimingust (vaimuhaiged, alaealised, kurdid, tummad ja pimedad). Siia hulka kuuluvad ka isikud, kes viibivad afektis, samuti isikud, kes jooanud oleku tõttu pole võimelised normaalselt arusaama. Teiseks, kohtupoolt pillajaks tunnistatud isikud. Kolmandaks, kes seadusjõulise kohtuotsusega kaotanud õiguse alla tunnista-

---

konna otsuseid, Tartu 1939, lk. 91 jj.

11) B u k o v s k i, op. cit., kommentaar ad art. 2062.

12) E r d m a n n, op. cit., lk. 177, nota 5.

jaks lepingute ja aktide tegemise juures, kus tun-
nistajate juuresolekut seaduse järgi nõutakse.¹³⁾

Neljandaks, kes testamendis pärijaks on nimetatud. Pärijaks nimetamise all tuleb mõista iga testamen-
dis nimetatud isikut, mitte üksi pärijat roomaöi-
guse mõttes. Seega ei saa legataar, testamendis nime-
tatud hooldajad ja eestkostjad ning testamendi täi-
turid olla tunnistajaks, väljaarvatud juhud, kus nad
polnud teadlikud testamendi tegemisel testamendi
sisust.¹⁴⁾

Art. art. 2061 ja 2097 ühisest mõttest nähtub,
et tunnistajaiks ei saa olla ka isik, keda on või-
malik taandada Tsiviilkohtupidamise seaduse § 373.
põhjal.

Tunnistaja sugulus testaatoriga ei tohiks
olla takistuseks, sest tunnistuse andmisel ei saa
midagi sündida enam testaatori kahjuks ega kasuks,
vaid see on ainult asjaolu tõestamine, et testament
on tehtud testaatori poolt ja on tema viimse tahte-
avalduse sisu. ¹⁴⁾ a tunnistajate omavaheline sugulus

---

13) Vt. muudatust R^T 1934, 85, 704, § 16.

14) E r d m a n n , op. cit., lk. 177,

ei ole takistuseks tunnistajaks olemisel. Æseasi on tunnistaja sugulusvahekord pärijaga. TKS kohaselt kuulub selline tunnistaja taandamisele, ja ei saa testamendi tegemise juures olla tunnistajaks.¹⁵⁾ Kui tunnistaja hiljem-s.o.pärast testamendi tegemist sattub testamendis määratud pärijaga hõimuvahetorda TKS §373, p.l. ettenähtud astmes, siis ei saa seda tunnistajat taandada, ega testamenti selle läbi tühistada, sest testamendi tegemise ajal oli see tunnistaja võimeline olema tunnistajaks.

Üldreeglina on tunnistajatena ettenähtud mehed. Art. 2065 kohaselt võivad Liivimaal juhul, kui pole võimalik kutsuda mees tunnistajaid, tunnistajateks olla ka laitmatu elukommetega naised. Eestimaal peavad aga igal juhul tunnistajad olema mees soost. Viimane säte on aga vastolus põhikorra õigusliku põhimõtetega, et kõik kodanikud on võrdsed seaduse ees ja ei saa olla soost tulenevaid eesõigusi.¹⁶⁾

BES art. 2068 kohaselt on nõutav Eestimaa maaõiguses, samuti art. 2096 kohaselt Tallinna linnaõiguses, et tunnistajad üheaegselt ja pidevalt ko-

---

15) Erdmann, op. cit., lk. 179 - Bukovski, op. cit., kommentaar ad art. 2064.

gu aja (unitas actus)viibiksid testamendi tegemise juures. Testamendi tegemine loetakse katkestatuks mingi muu, vööra vahelesegava tegevuse lähi. Vahelesegava tegevuse all mõistetakse igasuguseid toiminguid, mis ei ole seoses testamendi tegemise aktiga. Kuna Liivimaa maaõiguse jaoks seesugust nõuet ei ole püstitatud, siis on selle õiguse järgi võimalik kodust testamenti teha osade kaupa. Võimalik on see aga ainult koduste kirjalikkude testamentide juures, mitte aga suuliste testamentide juures ¹⁷⁾. See järgneb BES art. 2075. ja selle viitest art. 2068. -le, mille kohaselt testamenti ei saa teha kord ühe, kord teise tunnistaja juuresolekul, sest niisugusel korral võiks rääkida vaid kahest suulisest testamendist, mis tehtud kumbki ühe tunnistaja juuresolekul, mida aga BES art. 2087 alusel ei saa kehtivaks lugeda. ¹⁸⁾

---

16) Vt. Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT 1938, 71, 59o

17) Vt. G ü n t h a l, op. cit., lk. 88 jj. Riigikohtu otsus 2.12.1938.

18) E r d m a n n, op. cit., lk. 180; "Das livlandische Landrecht sieht von diesem Requisit (unitas actus) ab, so dass hier ein Testament in zeitlichen von einander ganz getrennten Abschnitten stückweise zu Stande kommen kann."

C. Kodune kirjalik testament.

Kirjalik testament BES-s sarnaneb üldjoontes rooma õiguse privattestamendile¹⁹⁾, olles veidi kergemate vorminõuetega.

Kirjalikkude koduste testamentide juures on nõutav, et nad oleksid vähemalt allakirjutatud testaatori enda poolt tema nime ja perekonna nimega. Testament ise võib olla kirjutatud hoopis teiste isikute poolt (art.2707). Testaator võib testamendi tunnistajate juuresolekul allakirjutada, kuid aitab ka sellest, kui ta neile näitab oma allkirjaga testamenti ja selle omaks tunnistab (art.2701). Kui testaator ise ei oska või ei^{ole} võimeline testamendile alla kirjutama, siis võib seda teha ka kolmas isik, mitte aga tunnistajad. Kolmandaks isikuks ei või olla ka keegi, kes testamendis on pärijaks nimetatud; viimane asjaolu peab testamendis olema märgitud (art.2072).

Testaatori allkirja pole üldse vaja, samuti pole vaja ka tunnistajate allkirju, kui testament algusest lõpuni on kirjutatud testaatori oma käega (nn. holograafiline testament), ja see nähtub selgesti testamendist endast (art.2073). Testaator ei

pruugi, kui ta ei taha, testamendi sisu tunnustajatele teatavaks teha. Samuti ei ole tunnustajatel õigust seda testaatorilt nõuda.

Testamendi materjali kohta pole piistitatud erinõudeid. Kodune testament on kehtiv ka siis, kui ta on kirjutatud ükskõik mis keeles üldtarvitusel olevate kirjamärkidega. ²⁰⁾ Kiirkirja märke ei ole lubatud tarvitada.

Testamendi kirjutamisel juhtunud vigade parandamisel tuleb silmaspidada, et testaatori enese või tema korraldusel ettevõetud parandused on maksvad, kui nad on selgesti loetavad ja ehtsatena kindlaks tehtavad (art. 2080). Kui testamendis on testaatori poolt midagi mahatõmmatud, siis võib mahatõmmatud sõna või lause siiski jõudu omada, kui ainult seejuures on kindlaks tehtav, et mahatõmbamine on eksikombel toimunud, ja kui mahatõmmatud koht on loetav. Sõnad ei väära testamendi jõudu kui seejuures on kindlaks tehtav testaatori soov.

Testamendi tegemise kuupäeva mitterätkimisega ei kaasu testamendi kehtetus, vaid tegemise

---

19) Vt. E r d m a n n , op., cit., lk. 180

20) End. Austria õigus vaatles juudikeele kirjamärke kui märke, seega mitte lubata-

kuupäevaga märkimata testament omab ikkagi täit
õigusjõudu, kui on kindlaks tehtav, et see endas si-
saldab testatori tõelise viimse tahte (art. 2084).²¹⁾

L ö p e t a m a t a testament jääb maks-
vusetaks (art. 2085). Lõpetamata testamendi all mõis-
tetakse seesugust testamenti, kus korraldused on
pooleli jäetud. Kui aga sellist testamenti on või-
malik vaadelda eraldi legaadina, siis võib ka seda
sellena käsitleda, kui on kindlaks tehtav, et tes-
taator soovis seda korraldust jösse jätta.²²⁾ Kui
testatori poolt testamendis oli tähendatud, et ta
veel enne surma testamendis mõningaid täiendavaid
korraldusi tahab teha, siis juhul, kui need korral-
dused ka tegemata jäid, jääb esialgne testament
siiski jösse, kui ta ainult puudevate korraldust^e
peale vaatamata on elluviidav (art. 2086).

Art. 2033 kohaselt võib igat liiki testamen-
te anda hoiule notari kätte, millised omavad siis
avaliku testamendi jõu (art. 2034). Selliste testa-
mentide vastu ei saa tõsta ehtsuse vaidlust, samuti
ka vaidlust nendes testamentides^t tehtud korralduste
mittevastavusest testatori viimsele tahtele.²³⁾

D.Kodune suuline testament.

Koduse suulise testamendi jaoks on BES-s ettenähtud vähe karmimad ja täpsemad eeskirjad, kui kirjaliku koduse testamendi jaoks. Seletatav on sellega, et suulise testamendi tegemisel on tõenduste hankimine ja nende edaspidine kontrollimine tunduvalt raskem, kui see on koduste kirjalikkude testamentide juures.

Kodune suuline testament tuleb teha kahe (Tallinna linnaõiguse piirkonnas seitsme meessoost) tunnistaja juuresolekul neile arusaadavas keeles ja kujul (art. 2087). Tunnistajate juuresolek on siin oluline vormi nõue, moodustades seega paratamatu tingimuse, mitte aga nii, nagu see oli mõnede õiguste järgi koduste kirjalikkude testamentide juures, kus tunnistajad vaid tõendavat otstarvet omasid.

Tunnistajaks võivad olla isikud, kes on võimalised tunnistajaks olema.²⁴⁾

Tunnistajate seletus protokollitakse kohtus

---

21) Eriti holograafiliste testamentide juures on mõnikord raske kindlaks teha, kas on tegu testaatori poolt tehtud mustendiga või tõelise testamendiga. - Vt. L a n g e , op.cit., lk. 132 jj.

22) E r d m a n n , op.cit., lk. 182, nota 6.

vande all. Tunnistajad vannutatakse ka siis, kui ei leia aset tsiviilprotsess(art.2088).

Kui suuline testament hiljem mõne tunnista-ja või kolmanda isiku poolt üleskirjutatakse, jääb selline testament ikkagi suuliseks testamendiks (art.2089).

Üldiselt tuleb aga suulise koduse testamendi juures silmas pidada eelpool toodud reegleid koduste testamentide kohta üldse.

Privilegeeritud testamente tunnevad nii maa- kui ka linnadigused. Isegi Liivimaa linnadigused, mis koduste suuliste testamentide suhtes asub keelaval seisukohal, tunnustab privilegeeritud testamenti kui see on tehtud üldise hädaga puhul(art.2081p3.)

Enne kui märkida üksikuid privilegeeritud testamendi vorme, tuleb siinkohal märkida ka art. 2090-ettenähtud eriliiki privilegeeritud testamendi vormi, mis õieti ei olegi kuni privilegeeritud vorm, sest ta ei puuduta mitte testatud olukorras

---

- Vt. ka B u k o v s k i , op.cit., kommentaar ad art.2085

23) ibid., kommentaar ad art.2038.

24) E r d m a n n, op.cit., lk.183 lk.183, nota 1.

E.Privilègeeritud testament.

Teatavasti mõistetakse privileègeeritud testamendi all neid erakorralisi testamente, milliste tegemine on tehtud sõltuvaks teatud erakorralisest olukorrast või teatud isikute kategooriast.

BES-s esinevad privileègeeritud testamendi vormid erinevad tunduvalt rooma õiguses esinevatest vormidest. BES-son seda liiki testamente tunduvalt kitsendatud ja nende arvu vähendatud.

Privileègeeritud testamente tunnevad nii maakui ka linnaõigused. Isegi Liivimaa linnaõigus, mis koduste suuliste testamentide suhtes asub keelaval seisukohal, tunnustab privileègeeritud testamenti kui see on tehtud üldise hädaohu puhul (art. 2091p3.)

Enne kui märkida üksikuid privileègeeritud testamendi vorme, tuleb siinkohal märkida ka art. 2090 ettenähtud eriliiki privileègeeritud testamendi vormi, mis õieti ei olegi küll privileègeeritud vorm, sest ta ei puuduta mitte teatud olukorrast tingitud juhte, vaid on faktiliselt üldine eeskiri igaks juhaks.²⁵⁾

---

25) Vt. E r d m a n n , op.cit., lk.185, nota 1.

Nimelt on art.2090 järgi Hiivi-ja Eestimaal õigusjõuliseks testamendiks ka kodune kirjalik testament, mis on tehtud tunnistajate juuresolekuta, ükskõik mis põhjusel nende juurde kutsumisel testaator takistatud oli. Seejuures peab aga kindel olema, et testament ehtne on. Tingimus, et testaator tunnistajate kutsumist võib ära jätta ükskõik mis põhjusel, oma suva järgi otsustades, muudab selle testamendi vormi eriti kergeks. Muidugi ei tohi tunnistajate kutsumine ärajäänud olla sihilikult.

Peale art.2090 toodud vormi tunneb BES Liivi-ja Eestimaa maaõiguste järgi veel teisi privilegeeritud testamendi vorme.

Esiteks, sõduri testament, mis on tehtud isikute poolt, kes viibivad sõjakäigul (art.2091). Siia ei kuulu mitte sõdurite poolt rahuajal tehtud testamendid, samuti ka mitte sõjaajal otsesel sõjakäigul viibivate sõdurite testamendid.²⁶⁾

Teiseks, vaeste maal elavate isikute testamendid (art.2091 p.2 järgi: "arme Leute niedern Standes, die auf dem Lande leben"). Kuna seadus ei määratle lähemalt, kes sellesse kategooriasse kuuluvad

---

26) ibid., nota 2.

määrab selle igal konkreetsel juhul kohus.

Kolmandaks, üldise hädaohu ja hädaajal tehtud testament (art. 2091 p. 3). Siia kuuluvad juhud, kui maal on levinenud katkud, sõda või suured looduse õnnetused, mis takistavad seaduses ettenähtud vorminõuetest kinnipidamist. Sel juhul lubab Liivimaa linnaõigus erakorraliselt ka kodust suulist testamenti teha.

Neljandaks, vanemate ja lastevaheline testament (art. 2091 p. 4: Eltern zum Besten ihrer Kinder errichten). Seda liiki testamendid on kehtivad, ükskõik missuguses vormis nad on koostatud - kui aga on kindel, et testament on autentne ja sisaldab endas testaatori tõelise viimse tahteavalduse. On need kaks asjaolu kindlaks tehtavad, siis omab iga art. 2091 pp. 1-3. ettenähtud tingimustes tehtud testament täit õigusjõudu.

Viimase privilegeeritud testamendi vormi, vanemate testament laste kasuks, kohta ei nõuta tunnistajate juurde kutsumist ka siis, kui testament on kirjutatud testaatori oma käega ja korraldused testamendis käivad ainult testaatori laste kohta. Igasugused vööraste heaks tehtud korraldused

peavad puuduma(art.2093).

Vastupidised, s.t. laste testamendid vanemate kasuks ei ole privilegeeritud, nende tegemisel tuleb käia üldreeglite järgi.²⁷⁾

§ 4. Kodane testament TsS 1936. a. seaduses.

Testi tsiviilseadustiku 1936. a. seaduse (allpool lühendatult: TsS) on testamendi vormi suhtes järgend üldiselt BES-s välja kujunenud vormide järele, on see aga muutnud vastavalt tegelikele elu vajadustele eriti suulise koduse testamendi osas.

Prof. J. U. L. v. o. t. s. oma seletuskirjas TsS seaduse järele kirjeldab seaduse tehtud muudatusi järgmiselt:²⁸⁾ "Testamendi vormi suhtes on praegust pikemaajalist kaalunisi jõudnud sellele tulemusle, et suulise testamendi kinnitajate juuresolekul, kui regu-

27) Ainult Miitavi linnaõiguses on ette nähtud privileeg väiksema tunnistajate arvu poolest. - Vt. ka E r d m a n n, op. cit., lk. 187.

28) Vt. J. U. L. v. o. t. s. kirjeldust tsiviilseadustiku 1936. a. seaduse järele, koostanud prof. J. U. L. v. o. t. s., s. l., lk. 46.

lakstegemisel, raskused tahteavalduse tõelise olemasolu täendamisel, vaarandmetel tekkivad ebasoovitavad protsessid ning terve rida muid asjaolusi ei lase põhjendada seda testamendi vormi. Teiselt üldine kirjasõnkus ning ametiasutiste ja juriidilise abi kättesaadavus ning kättesaadavus ei peaks tegema mingit tõelikk raskust testamendi kirjaliku

§ 4. ¹odune testament TsS 1936.a.eelnõus.

Besti Tsiviilseadustiku 1936.a.eelnõu (allpool lühendatult: TsS) on testamendi vormi suhetes jäänud üldiselt BES-s välja kujunenud vormide juurde, on neid aga muutnud vastavalt tegeliku elu vajadustele, eriti suulise koduse testamendi osas.

Prof. J. U l u o t s oma seletuskirjas TsS eelnõu juurde kirjeldab eelnõus tehtud muudatusi järgmiselt ²⁸⁾ : "Testamendi vormi suhtes on pärast pikemaid kaalumisi jõutud sellele tulemusele, et suuline testament tunnistajate juuresolekul kui regulaarne testamendi vorm tuleb Tsiviilseadustikust täiesti kõrvaldada. Ebatäpsused tahteavalduse kind-

---

28) Vt. S e l e t u s k i r i ¹tsiviilseadustiku 1936.a.eelnõu juurde, koostanud prof. J. Uluots, s.a., s.l., lk. 45 j.

lakstegemisel, raskused tahteavalduse tõelise olemasolu tõendamisel, väärandmetel tekkivad ebasoovitavad protsessid ning terve rida muid asjaolusi ei lase põhjendada seda testamendi vormi. Teiselt üldine kirjaoskus ning ametiasutiste ja juriidilise abi käepärasus ning kättesaadavus ei peaks tegema mingit tõelikku raskust testamendi kirjaliku vormi kasutamisel. Seega vaid tõeliselt erakordses olustikus oleks mõeldav ja põhjendatud suulise testamendi lubamine ning sealgi tõelise tahte võimalikult täpse õleandmise kindlustamisega (§583. § jj)

Eelnõu tunneb kolme liiki testamente: 1) avalik, 2) kodune ja 3) erakorraline testament.

Regulaarse koduse testamendina figureerib TsS eelnõus seega k i r j a l i k kodune testament, mis tuleb teha kahe tunnistaja juuresolekul, kes peavad olema selleks eriti kutsutud ja viibima testamendi tegemise juures üheaegselt (§577).

Tunnistajateks koduse testamendi tegemisel ei saa olla isikud, kellel see keelatud avaliku testamendi juures. Vastav paragrahv (§568) näeb ette, et tunnistajaiks ei saa olla:

1) pärandaja praegune või endine abikaasa,

2) pärandaja sugulased otsejoones kõik ja küljjoones kuni 3. astmeni, hõimlased kuni 2. astmeni,

3) isik, kelle kasuks testamendis midagi määratakse, või kes seisab selle isikuga eelmistes punktides ettenähtud vahekorras. Kui aga p. 3. ettenähtud isik osa võtab, siis tühistub testamendis selle tagajärjel ainult määrus, mis on tehtud osavõtja isiku võim temaga p. 1 ja p. 2 ette nähtud vahekorras seisva isiku kasuks.

Peale eelnimetatute ei saa § 569 järgi veel tunnistajaks olla koduse testamendi tegemisel:

1) alaealised,

2) kes kohtuotsuse põhjal on kaotanud õiguse olla tunnistajaks aja kestel kuni selle õiguse tagasi saamiseni,

3) kes keha või vaimu vea pärast ei saa õigesti ega täielikult aru ~~tehtavast~~ tehtavast aktist ega seda töestada, nagu vaimuhaiged, kurdid, tummad ja pimedad.

Koduse testamendi kirjutab kas pärandaja ise, või tema palvel teine isik. Isik, kes testamendi pärandaja palvel on üleskirjutanud või ümberkirjutanud, peab olema testamendis tähendatud ja ei või

alla kirjutada tunnistajana (§ 578). Pärandaja peab tunnistajate juuresolekul teatama, et kirjutis sisaldab tema viimset tahet ja ta peab omakäelselt testamendile alla kirjutama (§ 579). Kui pärandaja eest kirjutab alla keegi teine, siis peab see testamendis tähendatud olema ja pärandaja eest allakirjutaja ei või alla kirjutada tunnistajana. Kohe peale testamendi allakirjutamist testaatori või kolmanda isiku poolt peavad tunnistajad testamendis oma allkirjadega tõestama, et testaator ise või tema ~~xxx~~ palvel kolmas isik on testamendile alla kirjutanud ja, et nende arusaamise järgi on testamendi tegija selle juures olnud teo- ja otsusvõimeline.

Seejuures ei ole oluline, et tunnistajad teaksid testamendi sisu (§ 580). Kui testaator kogu testamendi algusest lõpuni kirjutab oma käega, sealjuures ära tähendades tema tegemise koha ja aja, siis on seesugune testament kehtiv ka siis, kui ühtegi tunnistajat juures ei olnud (§ 581).

Koduse testamendi materjali ja keele suhtes ei sea TsS eelnõu erilisi nõudeid. Ta võib olla kirjutatud ükskõik mis esemele ja igas keeles,

oluline on, et ta oleks loetav ja, et pärandaja ise seda keelt mõistaks, milles testament koostatud.

Erakorralise testamendi kohta märgib prof. Uluots järgmist: "See on ainuke testamendi suuline vorm. Ent see vorm võib ~~erandina~~ erandina aset leida tõeliselt erakordsetes, seadusega märgitud oludes (§583) ning ühtlasi siis, kui on kindlustatud testaatori tahte võimalikult täpne ülevanne (§ 584). Erakordsuse tõttu pole vajadust seesugust testamenti kauemat aega jõus hoida, kui testaator veel on elus, olgu siis et viimasel kestab võimaluse puudus muul viisil testamenti teha (§585)".

Eelnõu § 583 järgi võib erakordset testamenti teha ainult seaduses ettenähtud erakorralises olukorras - nagu lähedane surmaoht, liiklemise sulg, taudi leving või sõjategevus võtavad pärandajalt võimaluse muus vormis testamenti teha.

Erakorraline testament tehakse viimse tahte suulise avaldusega kahele tunnistajale, kes selle avalduse peavad üheskirjutama, äratähendades avalduse tegemise aja ja koha ja esitama selle kohtule ühes avaldusega, et pärandaja oli avalduse tegemise

ajal teo- ja otsustamise võimeline. Mõlemad tunnistajad võivad kirjutamise asemel teha üheaegse suulise avalduse kohtule protokolli kandmiseks. Kui pärandaja teeb suulise avaldise sõjaväe teenistuses või sõidusaoleval laeval, siis võib kohtu aset täita vastavalt ohvitser või laevajuht (§ 584).

Erakorraline testament kaotab kehtivuse kui tema tegemise ajast on möödunud üks kuu ja testaator veel elab. Selle tähtaja jooks peatub seni, kui testaatoril puudub võimalus muus vormis testamenti teha (§ 585).

Mäeme, et TsS eelnõu on jäänud üldjoontes BES-s väljakujunenud testamendi vormide juurde, neid vaid muutnud vastavalt tegeliku elu tarvidustele. Kuivõrd need muudatused osutuvad otstarbekohaseiks, on vara ütelda, kuna me ei tea veel milliseks nad kujunevad.

Põhjendatud kahtlust on äratanud tunnistajateta ehk holograafilise testamendi vormi nõmete korraldus, mis võrreldes BES esinevate vorminõuete paenduvusega tundub liiga kategoorilisena, paendumatuna. Selle kohta võtab sõna juriidilises ajakirjas

29)
Õigus'es prof. E. E i n . Ta märgib, et tunnistajateta testamendi juures TsS eelnõus on tegemist vorminõuete ülepingutusega. Tunnistajateta testament, et omada kehtejõudu, peab algusest lõpuni olema kirjutatud testaatori oma käega ühes testamendi tegemise aja ja koha märkimisega ja olema alla kirjutatud testaatori enda poolt. Eelnõu § 708 p. 3. kohaselt võib iga vorminõude tähele panemata jätmise korral testamendi tühistamist nõuda täies ulatuses. Siin tekib täiesti põhjendatud kahtlus, et kodanikud, kel puudub juriidiline eriharidus, ei suuda küllalt tõsiselt hinnata näiliselt lihtsate vorminõuete juriidilist tähtsust ja sellepärast kergesti võivad eksida. Kuid selle eksituse kõrvaldamiseks ei jäta eelnõu ühtki teed, olgugi et testament kõigiti ehtne on ja asjaosalised ei vaidle vastu peab kohus kui täpne seaduse rakendaja testamendi tühistama. Oleks soovitav, et TsS eelnõu edasisel arutamisel siin mingi moodus leitakse, mis pehmendaks tunnistajateta testamendi vorminõuete karmust.

---

29) E. E i n, Kriitilisi märkmeid tunnistajateta testamendi kohta Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõus, i. Õigus 1937, lk. 179 jj.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOEND.

1. B o n f a n t e, P., Rooma õiguse ajalugu. Tõlkinud prof. E. Ein. Tartu 1930.
2. B a l t i E r a s e a d u s.
3. B u n g e, G. F., Das liv- und estländische Privatrecht, II Teil, Dorpat 1839.
4. D e r n b u r g, H., System des Römischen Rechts, Berlin 1911.
5. Eesti Vabariigi Põhiseadus, RT -1938, 71, 590.
6. E r d m a n n, C., System des Privatrechts der Ostsee-provinzen Liv-, Est- und Curland, Bd. III, Riga 1892.
7. G r ü n t h a l, T., Riigikohtu Tsiviilosakonna otsused 1928, Tartu 1939.
8. L a n g e, H., Das Recht des Testaments, i. Denkschrift des Erbrechtausschusses der Akademie für Deutsches Recht, Thübingen 1937.
9. S c h l e g e r b e r g e r, F., Rechtsvergleichendes Handvörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht, Bd. VI, Stuttgart 1938.
10. B u k o v s k i, N., Svod graždanskich zakonov, Tom I, Riga 1912.
11. Tsiviilseadustiku 1936 aasta eelnõu.
12. U l u o t s, J., Seletuskiri Tsiviilseadustiku 1936 aasta eelnõu juure, Tallinn, 1936.

13. E i n, E., Kriitilisi märkmeid tunnistajateta
testamendi kohta Tsiivilseadustiku 1936 aasta
eelnõus, Õigus 1937, 4.1.179-186.